

TÖRTÉNETI IRODALOM

Vizi László Tamás

„KÖVESD PÉLDÁJOKAT VITÉZ ELEIDNEK...”

A magyar nemesi felkelés a francia háborúk időszakában, különös tekintettel Székesfehérvár és Fejér vármegye inszurrekciós szerepére
Székesfehérvár, Városi Levéltár és Kutatóintézet, 2014. 298 o.

Vizi László Tamás főiskolai tanár, a Kodolányi János Főiskola rektorhelyettese több tudományterület felől közelített nemrégiben megjelent könyve témájához. A jogász diplomával és történettudományi doktori fokozattal egyaránt rendelkező szerző munkája nem pusztán a hadtörténet és a Székesfehérvárral, illetve Fejér megyével foglalkozó helytörténet, de a közigazgatás- és a jogtörténet számára számos fontos és újszerű megállapítást tartalmaz.

A kötet törzsanyaga tizenegy fejezetre oszlik, amelyeket két nagyobb csoportra bonthatunk. Az első hat fejezet áttekintő és összegző adatokat közöl a könyvben tárgyalt témakör történelmi hátteréhez és elhelyezi azt a tágabb történelmi, politikai, diplomáciai, társadalmi stb. kontextusban. Ennek jegyében kerülnek rövid és szakszerű bemutatásra Magyarország területi, politikai, társadalmi és katonai viszonyai a török kiűzésétől a francia háborúkig, valamint Fejér megye és Székesfehérvár történelmének ugyanezen korszaka mellett a francia háborúk idején a Habsburg birodalomban és Magyarországon megfigyelhető változások, s a magyar nemesség tradicionális honvédelmi kötelezettségének, a nemesi felkelésnek mint jogi intézménynek a jellegzetességei, külön kiemelve a 18–19. század fordulójára jellemző specifikumokat.

Vizi László Tamás jó érzékkel hangsúlyozza, hogy noha a magyar állam területén mindössze két alkalommal — és akkor sem túl nagy kiterjedésű területen — került sor francia megszállásra, a francia háborúk 1792 és 1815 közötti huszonhárom esztendeje nem múlt el következmények nélkül. Két fő gazdasági hatása volt ennek a csaknem negyedszázados periódusnak: egyrészt a magyar agrártermelés javai (elsősorban a gabonafélék és a szarvasmarhák) iránti kereslet erősödése, másrészt az Habsburg birodalom államháztartási egyensúlyának tartós felborulása, s ennek következtében a pénz értékvesztése, amelynek egyik igencsak kézzelfogható jele volt a papírbankók forgalomba bocsátása.

A könyv második egységének öt fejezete a napóleoni háborúknak a Fejér vármegyére, illetve Székesfehérvárra gyakorolt hatásáról ad képet. A szerző — elsősorban Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára, a Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Megyei Levéltára és a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára dokumentumai alapján — tekinti át az 1797. évi, az 1800. esztendei, az 1805-ös és az 1809. évi nemesi inszurrekció Fejér megyei és fehérvári momentumait, valamint ismerteti a háborús esztendőknél a helyi lakosságra vonatkozó szomorú következményeit (a járványokat és az azok következtében beálló drasztikus népességfogyást). A négy nemesi felkelés közül csak az utolsó — amely egyben ezen sajátosan magyar honvédelmi intézmény utolsó megnyilvánulása is volt — során összegyűlt inszurgensek kerültek ténylegesen bevetésre.

Vizi példás levéltári kutatásainak eredményeként tudjuk, hogy Fejér vármegye nemesi felkelőinek létszáma 1797 nyarán 256 fő volt, akiknek tisztikarát két törzstiszt, tizenegy főtiszt és húsz altiszt alkotta. 1800 őszén 188 gyalogos (174 közlegény, valamint két főhadnagy, egy alhadnagy, egy zászlós, egy őrmester, hat káplár, két zenész és egy ács) és 177 lovas felkelőt állított ki a megye. 1805 végén Fejért 564 gyalogos képviselte a nemesi inszurrekcióban, míg a szabad királyi város Székesfehérvárnak ekkor egy lovas és 102 gyalogos kiállítását rendelte a nádor. 1809 tavaszán a Fejér megyei inszurgensek létszáma 627 fő (327 lovas és 300 gyalogos) volt, akik közül negyvenegyen (egy lovas és negyven gyalogos) a székesfehérváriak költségén vonultak hadba. Mindezek mellett Fehérvárott — a négy évvel korábban megszervezett polgárőrségre alapozva — tizenegy gyalogszázadból és egy negyed lovasszázadból álló polgárőrség jött létre Hell György és Andrássy Antal városi tanácsosok vezetésével. Az egykori koronázó város polgársága továbbá 854 forint készpénzzel, tizenkét mérő kétszeressel, tizenhat mérő búzával, negyven mérő zabbal és ötven hordó borral is hozzájárult a háború kiadásaihoz és a haderő ellátáshoz.

A könyv lapjairól az is kiderül, hogy Székesfehérvár — hasonlóan más dunántúli városokhoz — a magyar nemesi felkelőkkel kiegészített belső-ausztriai hadsereg 1809. június 14-i győri veresége után készült a francia megszállásra. (A nyugat-magyarországi francia megszállásról Krisch András publikációi adnak hitelesen megrajzolt képet.) Ennek jegyében több fontos intézkedést is foganatosított a városi tanács. Így például gondoskodtak a településen fellelhető puska- és lövegkészletéről, illetve lajstromba vették a város polgárainak liszt-, zab-, búza- és árpa-készletét, amelyek egy részét a haderő élelmezésére ajánlották fel, más részét pedig biztonságos helyre kívánták szállítani. A június 15-i tanácsülésen a következő határozatokat hozták a fehérvári szenátorok. „1. A mészárosok és a pékek kötelesek a hús- és kenyérellátásról gondoskodni úgy, hogy ne legyen ellenük panasz. 2. Francia megszállás esetén, hogy az ellenség túlkapásait megakadályozzák, a polgárok ne tömörüljenek az utcán, tömegesen nem mutatkozzanak, botokkal, biztonsági fegyverekkel az utakon ne járjanak. 3. A puskákat, pisztolyokat, szabályokat biztonságos helyen — a városházán — kell elhelyezni. 4. Rhode Andrásnál van 200 mérő zab, ezt a város céljaira kell tartani. Idegenektől a hetipiacon zabot és más terményeket kell beszerezni. 5. A borszükséget biztosítására egy külön bizottságot kell kijelölni.” (197.)

Vizi László Tamás könyvében nem csak a székesfehérvári és Fejér vármegyei nemesi felkeléssel kapcsolatos eseménytörténet szikár ismertetése kapott helyet, hanem a helyi politikai, külpolitikai és hadtörténeti körülmények pontos és alapos bemutatása is. Fontos, hogy a kötet szerzője az inszurrekció intézményének kortársi modernizációs modelljeit, illetve későbbi — politikai, szaktörténeti és kollektív emlékezetbeli — megítélését éppúgy bemutatja, mint annak a szépirodalomban vagy éppen a közéleti publicisztikában való megjelenését. A bőséges levéltári forrásanyagra alapozott könyvet illusztratív függelék (mintegy harminclapnyi szemelvénygyűjtemény releváns forrásokból, amelyek egy része faksimile) és impozáns (huszonegy oldalas) irodalomjegyzék, valamint angol, francia és német nyelvű rezümé egészíti ki.

Miklós Péter

Pap József

**TANULMÁNYOK A DUALIZMUS KORI MAGYAR
PARLAMENTARIZMUS TÖRTÉNETÉBŐL**
Akadémiai Kiadó – Esterházy Károly Főiskola, 2014, 385 o.

Politikatörténettel foglalkozni manapság a látszat ellenére sem mondható hálás feladatnak. Erre a műfajra ugyanis még egyaránt nehezednek az egész könyvtárakat megtöltő, intézményeket és döntéshozókat felülreprezentáló hagyományos narratívák, valamint a nemzeti és makro szintű megközelítéseket megkérdőjelező posztmodern ihletettséggű iskolák. Különösen így van ez, ha olyan alaposan kutatott és rendszeresen publikált kérdéskörrel van szó, mint a dualizmus kori magyar parlamentarizmus, választójog és választások története. Egy módszertani szempontból kreatív kutató azonban kiaknázhathatja azokat a rendelkezésre álló technikai és interdiszciplináris lehetőségeket, melyek új megközelítéseket hozhatnak egy amúgy meglehetősen jól ismert témában. Pap József egri történész és kutatócsoportja kiadott és levéltári források bevonásával végez újszerű és átfogó prozopográfiai vizsgálatokat. Ennek a kutatómunkának az eredményeiben nyújt betekintést a *Tanulmányok a dualizmus kori magyar parlamentarizmus történetéből* című tanulmánykötet.

Pap József kötete 2014 végén látott napvilágot az Akadémiai Kiadó gondozásában, az NKA és az egri Esterházy Károly Főiskola támogatásával. A kiadvány összesen tizenkét tanulmányt tartalmaz, melyek közel egy évtized szorgos kutatómunkájának eredményei: a legkorábbi írás 2005-ben jelent meg önálló publikációként. Az egyes tanulmányok azonban — ahogy azt a szerző is hangsúlyozza a kötet bevezetőjében — nem egyszerű másolatai a már korábban publikált megfélemlítőknek, hiszen azokon a tematikus kötet összeállításakor jelentős tartalmi és terjedelmi változtatásokat is eszközöltek. Pap József a dualizmus kori parlamentarizmus kutatásához a várme-